

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
HALKININ
HAMLESİ

DERECİK SINIR KAPISI

Bölgeye Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Haziran 2024

DERECİK SINIR KAPISI

Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Haziran 2024

İçindekiler

1. Derecik	1
1.1 Derecik’te Sınır Ticareti Geçmişi.....	2
2. Irak ve İran’a Açılan Sınır Kapıları.....	2
2.1. Hakkâri Sınır Kapıları	4
3. Sınır Kapılarının Bölgesel Katkısı.....	5
3.1. Sınır Ticareti.....	5
3.2. Yolcu Beraberi Eşya Geçişi.....	5
4. Derecik Sınır Kapısı	9
4.1. Derecik Sınır Kapısında Mevcut Durum	9
4.2. Derecik Sınır Kapısının Ekonomik Etkileri	13
4.3. Derecik Sınır Kapısının Sosyal Etkileri	14
5. Sonuç ve Değerlendirme	17

Tablolar

Tablo 1. İran ve Irak’a Açılan Sınır Kapıları	3
Tablo 2. Sınır Kapılarından Giriş Çıkış Verileri	3
Tablo 3. Yolcu Muafiyet Listesi.....	6

Şekiller

Şekil 1. Derecik Sınır Kapısı Yol Görünümü	9
Şekil 2. Derecik Sınır Kapısı Köprü Görünümü	10
Şekil 3. Derecik Sınır Kapısı Uzaktan Görünümü	11
Şekil 4. Derecik Sınır Kapısına En Yakın Köy Görünümü.....	11
Şekil 5. Derecik Sınır Kapısı Girişi Görünümü	12
Şekil 6. Derecik Sınır Kapısı Araç Bekleme Alanı Görünümü.....	12
Şekil 7. Derecik Sınır Kapısından Alınan Eşyaların Görünümü	14

1. Derecik

Hakkâri Derecik ilçesi, kuzeyden Şemdinli, doğu, güney ve batıdan Irak ile çevrili, Hakkâri iline bağlı bir ilçedir. İlçe nüfusu toplam 25.907 olup bunların 11.234'ü kadın, 14.673'ü erkektir. Irak sınırında 1450 metre rakımı olan ilçeye bağlı 9 mahalle, 4 köy ve 19 mezra bulunmaktadır. Şemdinli'ye 60 km, Hakkâri'ye 190 km ve Van'a 293 km uzaklıkta yer alan Derecik konumu itibarıyla Türkiye'nin ulaşımı en zor ilçeleri arasında yer almaktadır (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçları, 2023).

Derecik, Türkiye'nin en genç ilçelerinden biridir. 25 Ekim 1995 tarihinde belediye statüsü alarak belde olmuştur. 2018 yılına kadar Şemdinli'ye bağlı bir belde olan Derecik, 18 Ekim 2018 tarihinde Hakkâri'ye bağlı ilçe statüsü kazanmıştır.

Derecik ilçe nüfusunun Irak ile tarihsel ve kültürel bağları bulunmakta ve bu bağlar günümüzde de devam etmektedir. İlçe nüfusunun yaklaşık %70'inin çifte vatandaşlığı olup hem Türkiye hem de Irak vatandaşlığı bulunmaktadır.

İlçe, dış dünya ile teması sınırlı, geleneksel yapısını sürdüren kendine has bir sosyal yapıya sahiptir. İlçe merkezinde 13.220 kişi (%51), köylerde ise 12.687 kişi (%49) yaşamaktadır. Türkiye'de ise köylerde yaşama oranı %7'dir. Türkiye'de hane halkı büyüklüğü 3,14 iken Derecik ilçesinde 6,2'dir. 15-35 yaş arası nüfus 13.170 kişi olup ilçe nüfusunun %50,83'üne tekabül etmektedir (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçları, 2023). İlçe, hane halkı büyüklüğü ve yüksek genç nüfus oranı ile dikkat çekmektedir. Bu genç işgücünün istihdam edileceği alanlar son derece sınırlı olduğundan işsizlik oranının yüksek olduğunu öngörmek mümkündür. TRB2 Bölgesi (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) %17,2 işsizlik oranı ile Türkiye'de Düzey 2 bölgeleri arasında en yüksek orana sahiptir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Bölgede işsizliğin yoğunlaştığı ilçelerden biri Derecik'tir. Derecik, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE 2022 isimli çalışmada 973 ilçe arasında 946. sırada ve 6. kademe ilçeler arasında yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2022). Bu veriler sosyo-ekonomik olarak gelişmeye ihtiyacı olan ilçelerin başında geldiğini göstermektedir.

Derecik ilçesinde nüfusun büyük bir kısmı kamuda memur, güvenlik (korucu) vb. işlerde çalışmaktadır. Ticaret, tarım ve hayvancılık ile uğraşan bir kesim de bulunmaktadır. Sanayi, turizm, madencilik gibi diğer sektörlerde ilçede neredeyse hiçbir faaliyet bulunmamaktadır. İlçede en büyük geçim kaynağı sınır ticareti olarak süregelmiştir ancak bu faaliyet 2018 yılı sonrasında bitme noktasına gelmiştir. Sınır ticaretinin bitmesinin ardından yeni bir ekonomik faaliyet alanı arayışında olan ilçe seracılık dışında farklı alanlara yönelememiştir. Bu nedenle, işsizlik ve geçim sıkıntısı etkisini göstermektedir. Bu durum ekonomik sıkıntıların yanı sıra sosyal problemlere de kaynaklık etmektedir. İlçe tarihinde ilk kez ekonomik zorluklar nedeniyle 2019 yılından itibaren büyük şehirlere çalışmak için göçler başlamıştır. Bu göçler ilçenin sosyal yapısını değiştirmeye başlamıştır. Sınır kapısının açılışından sonra bu göçlerin azalma eğilimine girdiği görülmektedir.

1.1 Derecik'te Sınır Ticareti Geçmişı

Doğusu, güneyi ve batısı Irak ile çevrili bulunan Derecik ilçesi, kültürel ve sosyal açıdan Irak'ın sınır bölgesinde bulunan insanlarla yoğun sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilere sahip olmuştur. İlçeye en yakın büyükşehir olan Van 293 km mesafede iken Irak'ın Erbil şehri ise 168 km mesafededir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sınırın olmadığı dönemlerde ilçenin sosyal ve ekonomik ilişkileri ağırlıklı olarak Irak'ın il ve ilçeleriyle gerçekleşmiştir. Irak'ın Soran ve Diyana şehirleri günlük ihtiyaçlar için kullanılmakta, daha kapsamlı ihtiyaçlar için Erbil şehrine seferler yapılmaktaydı. Türkiye-Irak sınırı çizildikten sonra bu ihtiyaçlar Şemdinli, Yüksekova ve Van üzerinden karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak, yol ve ulaşım şartları son derece zorluydu. Bu zorlu şartlar ve fiyat farkları nedeniyle birçok ihtiyaç kaçak yollarla Irak tarafından karşılanmıştır.

Derecik'in demografik dağılımına bakıldığında ikamet eden vatandaşların tamamına yakını Gerdi aşiretine mensuptur ve aşiret mensuplarının çoğunluğu ise Irak topraklarında yaşamaktadırlar. Bu nedenle, sınırın iki tarafında yer alan insanlar arasında akrabalık ve hısımlık ilişkileri tarih boyunca yoğun bir şekilde devam etmiştir. Yakın tarihe kadar sınır boylarındaki güvenlik sorunları ve teknolojik imkânsızlıklar nedeniyle sınırda insan ve mal geçişleri gerçekleşmekteydi. İlçenin geleneksel olarak yöneldiği ve geçimini sağladığı temel ekonomik faaliyetin sınırda gerçekleşen kaçakçılık faaliyetleri olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarda sağlanan güvenlik ortamı, teknolojik gelişmeler ile sınır bölgelerindeki geçişler neredeyse sıfıra inmiştir. Özellikle 2018 yılında Derecik'in ilçeye dönüşmesi ile sınırdan mal ve insan geçişleri tamamen durmuştur. Bu dönemde ürün geçişlerinin durması, ilçenin ekonomik ve sosyal açıdan da taziye, düğün ve akraba ziyaretlerinin yapılamaması veya 20 saatlik seyahatten sonra yapılması gibi zorluklarla karşılaşmasına neden olmuştur. 2023 yılında Derecik Sınır Kapısının açılmasına kadar ilçenin temel talebi ve temel sorunu olarak bu hususlar gündeme getirilmiştir. Sınır kapısının açılması akraba ziyareti ve günlük alışverişlerin yapılabilmesi açısından ilçede büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.

2. Irak ve İran'a Açılan Sınır Kapıları

TRB2 Bölgesinin (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) kara sınırı Irak ve İran ile olup sınır kapıları bu ülkelere açılmaktadır. Türkiye'nin İran sınırında bulunan Gürbulak, Esendere, Kapıköy ve Irak sınırında bulunan Habur bu iki ülkeye açılan tam kapasiteli sınır kapılarıdır. Yıllar içinde gelişen bu sınır kapılarına rağmen yeni sınır kapısı ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu ihtiyaca binaen yeni sınır kapıları açılmıştır. Bu kapsamda Hakkâri'de Üzümlü ve Derecik Umurlu sınır kapıları açılmıştır.

Tablo 1. İran ve Irak’a Açılan Sınır Kapıları

	HUDUT KAPISI ADI	KOMŞU ÜLKEDEKİ HUDUT KAPISI	DURUMU		BAKANLIK KURULU KARARI TARİH VE SAYISI	SINIR ÜLKESİ
1	Gürbulak (Ağrı)	Bazergan	Faal	Daimi	04.09.1953-4/1407	İran
2	Kapıköy (Van)	Razi	Faal	Daimi	13.05.2010-2010/411	İran
3	Esendere (Hakkâri)	Serow	Faal	Daimi	15.09.1964-6/3651	İran
4	Habur (Şırnak)	El-Halil	Faal	Daimi	18.07.1969-6/12119	Irak
5	Derecik (Hakkâri)	Mergesur	Faal	Daimi	14.02.2011-2011/1434 (10/5/2023 tarihi itibarıyla yolcu geçişlerine açıldı)	Irak
6	Üzümlü (Hakkâri)	Serzeare	Faal	Daimi	25.05.2015-2015/7704	Irak
7	Gülyazı (Şırnak)	Zaho	Faal değil	Daimi	24.01.2012-Bakan Onayı	Irak
8	Aktepe (Şırnak)	Bacuka	Faal değil	Daimi	21.04.2014-2014/6271	Irak
9	Ovaköy (Şırnak)	Karavala	Faal değil	Daimi	21.04.2014-2014/6271	Irak

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Kara Hudut Kapıları Listesi, 2024)

Tablo 2. Sınır Kapılarından Giriş Çıkış Verileri

Sınır Kapısı	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (Ocak Nisan)
Gürbulak	1.651.391	1.519.072	1.781.211	327.020	230.174	946.051	1.085.758	490.848
Kapıköy	928.552	687.187	1.087.466	146.030	156.806	1.159.749	1.683.643	559.995
Esendere	562.532	737.558	793.227	97.859	96.710	380.977	617.156	316.842
Habur	2.504.337	2.772.974	3.701.510	1.561.592	2.991.721	4.668.541	3.946.108	1.053.854
Üzümlü	165.478	162.085	175.482	27.663	139.848	644.266	439.109	107.291

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Kara Kapıları Giriş-Çıkış Verileri, 2023)

Veriler incelendiğinde İran için en yüksek giriş çıkış yapılan sınır kapısı 2017-2021 yılları arasında Gürbulak iken 2022 yılından itibaren Kapıköy'ün en çok kullanılan sınır kapısı olduğu görülmektedir. Irak'a ilişkin verilere bakıldığında ise Habur'un en işlek ana kapı olduğu söylenebilir. 2020 yılı itibari ile görünen yolcu giriş çıkış sayılarındaki keskin düşüşün COVID-19 pandemisi nedeniyle olduğu fakat pandemi sonrası giriş çıkış sayılarının pandemi öncesi duruma geldiği görülmektedir.

2.1. Hakkâri Sınır Kapıları

Hakkâri'de hâlihazırda faal İran'a açılan Esendere Sınır Kapısı, Irak'a açılan Çukurca Üzümlü sınır kapısı ve Derecik Sınır Kapısı olmak üzere 3 adet faal sınır kapısı mevcuttur. Çukurca Üzümlü Sınır Kapısı ve Derecik Sınır Kapısı kurulum ve altyapı işlemleri tamamlanmamış, bu kapıları geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Esendere Sınır Kapısı 24 saat ticari geçişlere açık iken Üzümlü Sınır Kapısı'nda araç geçişine ve yolcu geçişine izin verilmektedir. Derecik Sınır Kapısında ise sadece yolcu geçişine izin verilmektedir. Derecik Sınır Kapısında yol yapım çalışmaları ve araç geçişi için gerekli altyapı çalışmaları devam ettiğinden araç giriş çıkışı sağlanmamaktadır.

3. Sınır Kapılarının Bölgesel Katkısı

Sınır komşusu ülkelerle sınır ticareti, sınır bölgelerdeki halk için gelir kapısı olarak görülmektedir. Türkiye’de sınır ticareti, bölgeler arası sosyo-ekonomik farklılıkları gidermede katkı sağlaması nedeniyle sınır bölgeleri için son derece önemlidir. Türkiye’nin sınır komşuları ile ilişkilerin ilerlemesi, sınır bölgesi illerinin sınırın diğer tarafındaki ilişkileri devam ettirebilmelerini ve ekonomik olarak ilerlemelerini sağlamak amacıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde sınır kapıları açılmıştır. Sınır ticaretini önceliklendiren bu sınır kapıları ile kalkınma düzeyini etkileyen terör faaliyetleri başta olmak üzere bölgelerin iklim ve yer şekilleri gibi etmenlerin etkisini minimuma indirmek amaçlanmıştır. Sınır kapıları özellikle sınır illerinde ekonomiye doğrudan katkı sağlamıştır. Türkiye’de genellikle kalkınma seviyesi düşük olan sınır illeri, sınır ticaretinin katkısı ile birlikte kalkınmışlık farkını bir miktar azaltmıştır.

3.1. Sınır Ticareti

Türkiye’de sınır ticareti ilk kez 20 Eylül 1979 tarih ve 16760 sayılı Resmî Gazete’de “bölge gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, komşu ülkelerin sınır yörelerinde yaşayanlarla yapılan ticarettir” şeklinde tanımlanmıştır (Resmî Gazete, 1980). Daha açık bir ifadeyle sınır ticareti kavramı, 1 Eylül 1993 tarih ve 21685 sayılı Resmî Gazete’de “birbirine komşu olan iki ülke arasında, devletlerin karşılıklı olarak verdiği izin çerçevesinde belli kurallara, şartlara ve ölçütlere dayanarak karşılıklı alışverişin yapılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Resmî Gazete, 1993). Sınıra yakın bölgelerin ekonomileri göz önünde bulundurularak 1996 tarih ve 22540 sayılı Resmî Gazete’de ise sınır ticareti, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan sınır illerinde yaşayan bölge halkının zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere karşılıklı olarak yaptıkları ticari işlemler” şeklinde ifade edilmektedir (Resmî Gazete, 1993).

Tüm dünyayı etkisi altına alan petrol krizi sonrası artan petrol talebi ihtiyacını karşılamak maksadıyla Türkiye’de sınır ticareti, ilk defa 1979 yılında İran ile gerçekleştirilmiştir. 1979 yılından bu yana sınır ticareti kapsamı dahilinde mevzuat dönemin hükümetlerince zaman zaman genişletilmiş veya daraltılmıştır.

3.2. Yolcu Beraberi Eşya Geçiş

Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğüne bağlı sınır kapıları için yolcu muafiyetleri tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar için öncelikle kanuni dayanak, yolcu, yolcu beraberliği eşya, yolcu beraberliği eşya muafiyeti ve sınırlarının tanımları gerçekleştirilmiştir. Yolcu beraberliği eşya tanımı, T.C. Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde “Yolcunun beraberinde getirdiği, ticari miktar ve mahiyet arz etmeyen eşyadır. Her bir yolcu, beraberinde getirdiği Ek-9 liste kapsamı kişisel eşyayı ve 430 Avro’luk eşyayı muafien getirebilmektedir.” şeklinde yer almaktadır.

Tablo 3. Yolcu Muafiyet Listesi

(Bakanlar Kurulu Kararı, 2009/15481 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki 9 Sayılı Liste, 2009)

YOLCU BERABERİ KİŞİSEL EŞYA LİSTESİ	
A) TÜKETİM MADDELERİ	
a) TÜTÜN VE TÜTÜN ÜRÜNLERİ	
1- Sigaralar	600 adet
2- Sigarillolar (her biri 3 gr.dan ağır olmayan purolar)	100 adet
3- Puro	50 adet
4- Kıyılmış tütün (200 yaprak sigara kağıdı ile)	250 gr.
5- Pipo tütünü	250 gr.
b) ALKOLLÜ ÜRÜNLER	
1- Alkol derecesi %22'yi geçen alkol ve alkollü içkiler	1 lt.
2- Alkol derecesi %22'yi geçmeyen alkol ve alkollü içkiler	2 lt.
c) KOZMETİK ÜRÜNLER 600 ml'yi aşmamak kaydıyla kolonya, parfüm, lavanta, esans veya losyon ile 5 adet cilt bakım ürünü ve makyaj malzemesi	
ç) GIDA ÜRÜNLERİ	
1- Çay	1 kg.
2- Çözülebilir hazır kahve	1 kg.
3- Kahve	1 kg.
4- Çikolata	1 kg.

5- Şekerden mamul yiyecek	1 kg.
B) DİĞER EŞYA	
a) GİYİM VE YOLCULUK EŞYASI	
1- Yolcunun giyinip kuşanmasına mahsus eşya	
2- Yolcunun yaşantısına mahsus eşya ile seyahat eşyası	
b) ELEKTRONİK /DİJİTAL EŞYA	
1- LCD veya plazma ayrımı yapılmaksızın bir adet renkli televizyon (55 ekrana [55 ekran dahil] kadar)	
2- Birer adet video kamera (10 adet boş kaseti ile birlikte) ve fotoğraf makinesi (hafıza kartı veya 5 adet filmi ile birlikte)	
3- Bir adet GPS yön bulma cihazı	
4- Bir adet dizüstü bilgisayar ya da PC, aksam ve parçaları (flash bellek, harici hard disk dahil)	
5- Bir adet radyo veya radyo-teyp	
6- Her türlü ses ve görüntü kaydedici ve oynatıcı cihazlardan bir adet ile bu cihazlara ait toplam 10 adedi geçmemek üzere üzerine kayıt yapılabilen plak, teyp kaseti, CD, VCD, DVD	
7- Bir adet kasetli veya oyun kartlı elektronik oyun aleti	
8- TV, müzik çalar, video oynatabilme özelliğine sahip olanlar dahil olmak üzere GSM-Cep telefonu (yabancı misyon mensupları hariç olmak üzere, yolcunun kimlik numarasına kayıtlı hatlarla kullanılmak şartıyla üç takvim yılında 1 adet) (30.05.2019 tarihinde yürürlüğe girecektir.)	
c) MÜZİK ALETLERİ	
Elde taşınabilir müzik aletlerinden birer adet olmak üzere en çok 3 adet	
ç) SPOR VE OYUN ALETLERİ	
1- Bir adet kamp çadırı	
2- Bir adet dalgıç takımı	

3- Bir adet motorsuz şişirme bot
4- Bir adet yelken tertibatlı sörf
5- Bir çift yüzme paleti
6- Golf malzemesi (golf aracı hariç)
7- Yolcunun tek başına kullanabileceği özelliğe sahip birer adet olmak üzere spor yapmasına mahsus diğer spor alet ve giysileri (paraşüt ve kayak takımı dahil, deniz motosikleti ve motorlu deniz kızağı hariç)
d) SAĞLIK CİHAZLARI
1- Hasta yolcuya ait yatak
2- Maluller için hareket ettirici tertibatı bulunan motorlu, motorsuz koltuk
3- Şahsi tedavide kullanılan ilaçlar
4- Kişinin kullanımına mahsus tıbbi cihazlar
5- Gaz maskesi, koruyucu elbise
e) MUTFAK EŞYASI
Yolculuk esnasında kullanılacak mutfak aletleri ile birer adet olmak üzere küçük ev aletleri
f) DİĞERLERİ
1- Hac ve umreden gelen yolcuların beraberlerinde getirecekleri veya posta veya kargo yoluyla gönderecekleri, Müsteşarlık ile Diyanet İşleri Başkanlığınca belirlenecek miktarda hurma ve zenzem suyu
2- Çocuk yolcuya mahsus bir adet çocuk arabası
3- Çocuk yolcuya mahsus oyuncaklar
4- Bir adet ütü
5- Bir adet bisiklet
6- Bir adet el dürbünü (gece görüş dürbün ve gözlükleri ile gece görüş keskin nişancı dürbünleri hariç)

7- Araçla birlikte yolculuk halinde, aracın kendisine ve sürücüsünün kullanımına mahsus diğer alet ve cihazlar (Akü şarj cihazı, akü ile çalışan otomobil süpürgesi, akü ile çalışan buzluk vb.)

8- Kişisel kullanıma mahsus kitap veya benzeri basılı yayın

9- Yolcunun beraberinde olmak kayıt ve şartıyla evcil hayvanlardan toplam 2 adet veya 10 adet akvaryum balığı (veteriner sağlık raporu, orijin ve aşı belgesi ile varsa kimlik ve eşgal belgesi ibrazı şartı ve veteriner kontrolü kaydıyla)

4. Derecik Sınır Kapısı

Ülkemiz ile Irak arasında giderek artan ticaret hacmini ve yolcu trafiğini karşılayan tek kapı Habur kara hudut kapısı olduğundan Irak sınırında alternatif hudut kapıları oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bölge ekonomisine katkı ve kolaylık sağlanması, gümrük gözetim ve denetiminde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla Derecik Gümrük Müdürlüğü, 25.01.2013 tarihli ve 28539 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2013/4222 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Hakkâri ili Derecik ilçesi Umurlu köyü mevkiinde 10.05.2023 tarihinde yolcu işlemlerine başlanmıştır (Bakanlar Kurulu Kararı, 2013/4222 sayılı Kararı, 2013).

4.1. Derecik Sınır Kapısında Mevcut Durum

Derecik Gümrük Müdürlüğü sınır kapısında 11 emniyet personeli, 18 gümrük personeli, 4 jandarma personeli ve 1 maliye personeli ile geçici prefabrik binalarda hizmet verilmektedir. Bina yapımı için ödenek ayrıldığı bildirilmiştir. Ayrıca sınır kapısı eksiklikleri olan yönetim binası, yol ve x-ray cihazları gibi donanımın tamamlanması ile kapının araç geçişlerine açılacağı belirtilmiş ve ihalesi yapılan yol çalışmalarının devam ettiği bildirilmiştir. Yol kenarlarında duvarlar örülmüş ancak asfalt döşenmesine henüz başlanmamıştır. Yapılan bir köprü sel nedeniyle yıkılmış olup yeniden yapılması hususunda çalışmaların devam ettiği bildirilmiştir.

Şekil 1. Derecik Sınır Kapısı Yol Görünümü

Şekil 2. Derecik Sınır Kapısı Köprü Görünümü

Halihazırda sınır kapısı sadece yolcu ve yolcu beraberli eşya geçişlerine açıktır (B sınıfı kapı statüsü). Mesai günlerinde 08:00 ile 17:00 saatleri arasında hizmet verilmektedir. Kapıyı yoğun olarak Derecik ilçesindeki vatandaşlar günlük ziyaretler için kullanmaktadırlar. Günlük ziyaretler için gelen vatandaşlar ağırlıklı olarak ilçe merkezi ve merkeze bağlı köylerden gelenlerden ve genellikle çifte vatandaşlığı olan ve bu sayede yurt dışı çıkış harcı ödemeyen vatandaşlardan oluşmaktadır.

Yüksekova ve Şemdinli ilçelerinden gelen vatandaşların da sınır kapısını günlük ziyaretler için kullanmakta olduğu bildirilmiştir. Günübirlik ziyaretler dışında Irak'a yapılan seyahatlerde de Yüksekova, Şemdinli ve Derecik ilçeleri bu sınır kapısını kullanmaktadırlar.

Irak'tan gelenlerle toplam geçiş sayısının günlük 1.800-2.500 arası olduğu, personel konusunda eksiklik bulunmadığı, iki adet pasaport mührü ile çalışıldığı Gümrük Müdürlüğü yetkilileri tarafından beyan edilmiştir. Diğer kapılara göre uyumsuzluk, taşkınlık veya zorluk çıkarma oranlarının çok düşük olduğu ve genellikle vatandaşların görevlilerin talimatlarına uyma konusunda istekli oldukları belirtilmiştir. İlçe, gümrük kanunlarına riayet konusunda gümrük yetkilileri nezdinde olumlu bir imaja sahiptir.

Sınır kapısında görev yapan görevliler Irak tarafındaki görevliler ile uyumlu bir şekilde çalışmaktadırlar. İki taraf arasında yeterli düzeyde iletişim ve koordinasyon bulunmaktadır. İki tarafta tüm yolcular sınır kapısını geçtikten sonra sınır kapısı kapatılmaktadır. Sınır kapısında oluşan sıra ve bekleme süreleri nedeni ile ilgili olarak giriş çıkış yapan vatandaşların organizasyon yapmamaları ve aşamalı bir şekilde kapıya gelmemelerinin bu durumun sebebi olduğu gümrük görevlileri tarafından beyan edilmektedir.

Günlük giriş çıkış yapan yolcularla yapılan görüşmelerde, mühür eksikliği diye tabir edilen pasaport kontrol işlemini gerçekleştiren personel sayısının az olduğu, bu nedenle çok

sıra beklendiği, fiziki altyapı şartlarının iyi olmadığı, özellikle su ve lavabo konusunda yetersizlik olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, sınır kapısı geçişi kontrollerinde poşet tabir edilen eşyaların yanı sıra poşet içinde olmayan ürünlerin getirilirken bazı engeller yaşandığı, yurt dışı çıkış harç ödeme bedelinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Az da olsa Irak tarafından da günübirlik yolcu beraberinde eşya getirerek kazanç sağlayanların da olduğu fakat Irak tarafında olup ifte vatandaş olmayanların Türkiye vizesinin gerekli olması nedeniyle çok az geldiği belirtilmiştir. Irak'tan gelenlerin çoğu Türkçe konuştuğu görülmektedir.

Sınır kapısını kullananların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların çoğunlukta olmasının nedenlerinden biri korucu veya güvenlik personeli olan kişilerin yurt dışına çıkışlarının izne tabi olması nedeniyle sınır ticareti gerekleştirememeleridir.

Irak tarafında da yol yapım çalışmaları devam etmekte ve mevcut durumda en yakın yerleşim yerleri olan Soran ve Diyana ilçelerine ulaşım sağlanabilmektedir

şekil 3. Derecik Sınır Kapısı Uzaktan Görünümü

şekil 4. Derecik Sınır Kapısına En Yakın Köy Görünümü

Şekil 5. Derecik Sınır Kapısı Girişi Görünümü

Şekil 6. Derecik Sınır Kapısı Araç Bekleme Alanı Görünümü

4.2. Derecik Sınır Kapısının Ekonomik Etkileri

Sınır kapısının ilçe halkı için yeni ve önemli bir geçim kapısı olduğu ilgili birçok kurum ve kesim tarafından dile getirilmektedir. Esnaf, taşımacılar ve vatandaşlar için bir canlılık getirdiği, meydana gelen ekonomik canlılığı çarşı pazardaki hareketlilikten ve ürün fiyatlarındaki genel düşüşten, insanların mutluluk, memnuniyet ve ilçedeki hareketliliğe kadar birçok yönden gözlemlemek mümkündür.

İlçede 3.000 kişinin bu işle iştigal ettiği tahmin edilmektedir. Sınır kapısında günlük ortalama 1.200 civarında çıkış ve yaklaşık aynı sayıda giriş yapılmaktadır. Her bir vatandaşın ayda 10 gün giriş çıkış yapabilme hakkı bulunmaktadır. 10 defadan fazla giriş ve çıkışa izin verilmemektedir. Yolcular yolcu beraberli eşya ile ticaret yapmakta ve yolcu başına 400 TL (Mayıs 2024) civarında kazanç sağlanmaktadır. Günlük 1.200 kişinin elde ettiği toplam kazanç 480.000 TL'ye tekabül etmektedir. Böylece aylık yaklaşık 13-15 milyon TL civarında bir gelir sağlanmakta ve ilçe ekonomisinde dolaşıma girmektedir.

Ürün akışı çoğunlukla karşı taraftan Türkiye'ye olmaktadır. Nadiren tütün, kenger tohumu, tekel sigarası, süt ürünleri, yöresel otlar, kola vb. ürünler Irak tarafına götürülmektedir. Irak'tan Türkiye'ye ise sürekli ve düzenli olarak çay, sigara, yağ, bakliyat, mutfak eşyası, kumaş, pirinç, mercimek, konserve, salça, şemsiye, gözlük, ayakkabı, mont gibi ürünler girmektedir. Söz konusu eşyalar gümrük mevzuatı çerçevesinde belirlenen kotalarda geçirilmekte ve karşı tarafın gümrük personeli de Türkiye mevzuatına uygun kotalarda geçişlere izin vermektedirler.

Yaş sebze meyve geçişi bulunmamaktadır. Nadiren muz, domates ve salatalık girişleri olmaktadır. Az da olsa gübre ve tarım ilacı getirenler de vardır. Sınır kapısının hayvancılık üzerinde olumsuz bir etkisi bildirilmemiştir, ancak bitkisel üretim bakımından olumsuz etkileri bildirilmiştir. Sınır kapısından kazanç elde eden bazı aileler uzun ve meşakkatli bitkisel üretimden vazgeçmektedirler. Ayrıca kapının açılması vasıflı işçi, inşaat işçisi bulmayı zorlaştırmış durumdadır. Daha hızlı para kazanma yöntemi olduğu için diğer işleri yapma konusundaki talep azalmıştır.

Minibüs sahipleri için de kapı yeni bir gelir kapısı açmış durumdadır. Her gün kapıya seferler yapılmakta ve yolcu taşımaktadırlar. Her minibüs günde bir sefer yapmakta ve günde 50-60 arası servis kapıya ulaşım sağlamaktadır.

Yine kapının etkisi ile kaçakçılık faaliyetleri sıfırlanmış durumdadır. Bunun yerine, sınır kapısından kontrolleri gerçekleştirilen sınırlı sayıda ürün geçişine izin verilmektedir. Bu da sınırda kontrolü kolaylaştırmıştır.

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde son sıralarda bulunan Derecik için ekonomik hayatın canlanmasında sınır kapısının önemli bir ivme yarattığını gözlemlemek mümkündür.

Şekil 7. Derecik Sınır Kapısından Alınan Eşyaların Görünümü

4.3. Derecik Sınır Kapısının Sosyal Etkileri

İlçe sakinlerinin büyük çoğunluğu sınırın diğer yakasındaki insanlarla aynı aşirettendirler. Ayrıca evlilikler ile yeni akrabalık ilişkileri tesis edilmeye devam edilmektedir. Öte yandan Derecik nüfusuna kayıtlı olup Irak'ta çalışma veya diğer nedenlerle ikamet edenler de bulunmaktadır. Sınır kapısının kapalı olduğu dönemler düğün, taziye, dini ziyaretler, hasta ziyaretleri bakımından zorluklara neden olmaktaydı. Derecik Sınır Kapısı'nın olmadığı dönemlerde Derecik başta olmak üzere Şemdinli ve Yüksekova ilçe sakinleri Çukurca Üzümlü Sınır Kapısı veya Habur Sınır Kapısı'nı kullanmakta ve bu yolculuk yaklaşık 20 saat sürmekteydi. Bu da zorunlu haller dışında gidiş gelişlerin oldukça azalmasına ve sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden oluyordu. Derecik Sınır Kapısı'nın açılışının ardından Derecik halkının Irak'taki akraba ziyaretleri artmış ve bu ilişkilerin canlanması açısından son derece olumlu bir etkiye neden olmuştur. Gidiş geliş sayıları artmış, ilçe halkının akrabalık ilişkileri dışında da sosyalleşmesine katkı sağlamıştır. Sosyal imkânları zayıf olan ilçe sakinlerinin Yüksekova ve Van dışında gidebilecekleri, zaman geçirebilecekleri bir güzergâh oluşmuştur.

Akraba ziyaretleri ile yolcu beraberisi eşya yoluyla karşılıklı mal akışı da kısmen gerçekleşmektedir. Genellikle Irak'tan Türkiye'ye akış olmaktadır. Türkiye'den Irak'a çok az malzeme götürülmektedir. Genellikle tekstil ürünleri ve temizlik malzemeleri getirilmektedir.

Öte yandan, sınır kapısının kamu kurumları üzerindeki yükü hafifletici etkisi olduğu görülmektedir. İlçe Nüfus Müdürlüğü hariç diğer kurumlara başvuran sayısında düşüşe neden olmuştur. Bu kurumların başında da Kaymakamlık bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı gelmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı ile yapılan görüşmelerde sınır kapısı faaliyette değilken işsizliğin yüksek olması ve gelir getirici ticari faaliyetlerin yok denecek kadar az olması nedeniyle sürekli yardım talebiyle başvurulduğu, fakat sınır kapısının açılışından sonra başvurularda azalma yaşandığı, ilginin sınır kapısına kaydığı beyan edilmiştir. Derecik İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü ile yapılan

görüşmelerde tarımla uğraşanların sayısı düşmese de gençlerin sınır kapısı ticari faaliyetleri ile kolay kazanç elde etmeyi düşünmeleri nedeniyle tarıma yönelmedikleri belirtilmiştir. Bu durumun gelecekte tarımla uğraşan nüfusun azalmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir.

Genel anlamda kamu kurumlarının yükü azalırken İlçe Nüfus Müdürlüğünde pasaport başvurusu ve değişimi için yaşanan yoğunluk artmıştır. Pasaport başvurusu çoğalmış, ilçede %10 olan pasaport sahibi vatandaş oranı %80'lere kadar yükselmiştir. Sık giriş çıkış yapılması nedeniyle pasaport defterinde sayfalar hızlı tükendiğinden pasaport yenileme sayıları artmıştır. Ayrıca Irak tarafında yaşayıp Türkiye vatandaşlığına sahip olanların çocukları için Türkiye Cumhuriyeti kimliği almak üzere İlçe Nüfus Müdürlüğüne müracaat sayılarında az da olsa artış görülmüştür.

Sınır kapısının diğer olumsuz etkilerinin gerçekleşeceği bir alan da eğitim olarak görülmektedir. Bazı gençler liseyi terk edip kapıda giriş çıkışla para kazanmaya çalışmaktadır. Durumun gençlerde kısmi olarak eğitime olumsuz bakış açısının gelişmesine neden olacağı öngörülebilir. Zorunlu eğitimden sonra gençlerin kolay para kazanmaya yönelmesi zaten halihazırda ilçenin istenilen seviyede olmayan eğitim durumunu daha da olumsuz etkileyebilir. Sınır kapısı sonrasında gençlerin zorunlu eğitim sonrası eğitim hayatını devam ettirme isteği azalmaktadır. Bu da orta ve uzun vadede sosyolojik ve toplumsal sorunlara neden olabilir. Öte yandan öğrenciler harçlıklarını çıkararak ihtiyaçlarını karşılaya bilmektedirler.

İlçeden Şemdinli, Yüksekova ve Van gibi yerleşim merkezlerine olan servis sayısı ve kargo şirketlerinin seferlerinde de artış meydana gelmiştir. Bu durum ilçenin erişilebilirliğine olumlu katkıda bulunurken bazı alanlarda, örneğin Milli Eğitim Bakanlığının uzaktan taşıma sistemi için servis bulması gibi zorluklara da neden olabilmektedir.

Görülen en önemli etkenlerden biri de kadınların sınır alışverişi nedeniyle çalışmaya ve para kazanmaya başlamasıdır. Kapıyı geçenlerin yarısından fazlası kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların para kazandığı, özgüvenlerinin arttığı ve kapı vesilesiyle sosyalleşme imkanı bulunduğu gözlemlenmiştir. Kadınlar sınır kapısı alanını aynı zamanda bir sosyalleşme alanı olarak da kullanmaktadırlar. Giriş hakkının olmadığı günlerde de bazı kadınların kapıyı ziyaret ettiği ve sohbet ve zaman geçirmek için bir fırsat olarak değerlendirdiği belirtilmiştir.

Kadınların kapıya gidişlerinin aile hayatına olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Kadınlar için bir maratona dönüşen bu seferler kadınların yorulmasına ve erken uyuyup kapıdaki sıraya yetişmek için sabah olmadan evden ayrılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle de ailelerin beraber zaman geçirme süreleri azalmıştır.

Kapının açılmasının ekonomik olumlu yansımalarına rağmen sosyal ve kültürel açıdan bazı olumsuzluklara sebep olacağı bazı kesimler tarafından dile getirilmektedir. Örneğin genel ahlaki konular, aile yapısı ve aile içindeki ilişkilerin olumsuz etkilenebileceği örneklerin yaşanmaya başladığı söylenmiştir.

Diğer bir önemli etki ise gençlerin büyük şehirlere gitme konusundaki tercihleri üzerine olmaktadır. Kaçakçılığın olduğu dönemlerde büyük şehirlere çalışmaya giden gençler neredeyse yok denecek kadar azdı. Bu durum bir yandan ilçenin sanayileşmiş modern toplumsal ortamların etkilerinden uzak kalmasına ve özgün kültürünü yaşatmasına imkân sağlamaktaydı.

Sınır kapandıktan sonra gençler büyük şehirlere göç etmeye başlamış ve bu durum ilçe kültüründe değişimlere neden olmuştur. Ancak kapının açılması büyük şehirlere göç yerine yeniden gençleri ilçede kalmaya yönlendirmiştir. Sınır kapısının açık olması dışarıya göçün durmasına veya azalmasına önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Sınır kapısı ile sosyal yaşamın genel görünümündeki değişiklikleri sokaklardaki hareketlilik, kadınlardaki özgüven artışı ve çarşıda ekonomik ve sosyal anlamda canlanma gibi işaretlerden de okumak mümkündür.

İlçe halkının karşı tarafla akrabalığın yanı sıra dini ilişkileri de mevcuttur. İlçe nüfusunun büyük kısmı Erbil’de bulunan dergâh ve şeyhlere bağlı ve bu amaçla dini ziyaretler gerçekleştirmektedirler.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Mevcut durumda sınır kapısında kapasitenin kısıtlı oluşu, ulaşım ve yolun kötü olup altyapı eksikliklerinin bulunması gibi sorunlar bulunmaktadır. Sınır kapısında temel ihtiyaçlar ve sosyal donatılar olan su şebekesi, tuvalet, dükkân, mescit, dinlenme salonu vb. bulunmamakta veya yetersiz kalmaktadır. Gümrük hizmet binası bulunmamakta ancak sınır kapısı modernizasyonu kapsamında yeni gümrük hizmet binası 2024 yatırım programına alınmıştır, Gümrük hizmet binasının yapılmasından sonra sınır kapısının araç giriş ve çıkışlarına açılması ve gümrük işlemlerinin eksiksiz şekilde yapılması planlanmıştır.

Araç geçişinin sağlanması için başta yol olmak üzere araç x-ray ve arama hangarı gibi eksikliklerin de tamamlanması gereklidir. Yol çalışmaları devam etmekte olup Türkiye tarafında yaklaşık 13 km, Irak tarafında ise yaklaşık 12 km yolun tamamlanması beklenmektedir. (Karayolları Genel Müdürlüğünün planına göre 2025'te tamamlanacağı öngörülmektedir.)

Sınır kapısından geçişler hafta içi ve 08.00-17.00 arası olup sınır kapısından 24 saat geçiş gündemi bulunmamaktadır. Zamanın sınırlı olması nedeniyle yolcular, çok sıra beklendiğini ve bu nedenle zaman kaybı olduğunu bildirmişlerdir. Bazen gün boyunca beklediklerini ve buna rağmen karşı taraftan alışveriş yapmadan döndüklerini bildirmişlerdir. Bu sorunların çözülmesi için yetkililerden gerekli tedbirlerin alınması talep edilmektedir. Ayrıca Irak tarafına ticaret amaçlı günlük alışveriş için gidenler ile diğer yolcuların ayrımının yapılması gerektiğini, yapılmadığı takdirde günübirlikçilerin çokluğu nedeniyle çok sıra bekledikleri belirtilmiştir. İlaveten çok sıra oluşunun ve bekleme sürelerinin uzun oluşunun temel nedenleri arasında da sınırın iki tarafında da sıkı ve uzun arama gerçekleştirilmesi olduğu belirtilmiştir. Yakın dönemde Türkiye-Irak ilişkilerinin iyileşmesi ilçeyi de olumlu etkilemektedir.

Sınır kapısının sunduğu imkânları genişletmek ve bölgeye olumlu etkisini artırmak için turizm ve ticareti canlandıracak tedbirler alınabilir. Alışveriş merkezi, konaklama ve eğlence tesisleri oluşturulabilir.

Sınır kapısı faaliyetleri nedeniyle uzun vadede azalması öngörülen bitkisel üretim düşüşünü önlemek amacıyla bitkisel üretimin özendirilmesi, tarımsal ve hayvansal üretimin ve pazarlanması desteklenmelidir.

Tüm bu hususlar değerlendirildiğinde kapının ilçenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Ancak oluşabilecek sosyal ve ekonomik olumsuzlukları görüp gerekli tedbirleri almak yerinde olacaktır.

Ek: Görüşme Yapılan Kurum ve Kişiler

Derecik Sınır Kapısı Gümrük Müdürlüğü

Derecik İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Derecik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlüğü

Derecik İlçe Özel İdaresi

Derecik Belediyesi

Derecik Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürlüğü

Derecik İlçe Tapu Müdürlüğü

Derecik İlçe Nüfus Müdürlüğü

Derecik Sınır Kapısında Ticaret Yapan Esnaf

Derecik Sınır Kapısına Sefer Yapan Minibüsçüler

Orta Mahalle Muhtarı

Kaynakça

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçları. (2023). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Bakanlar Kurulu Kararı, 2009/15481 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki 9 Sayılı Liste. (2009, 10 9). Ankara: Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/10/20091007-2.htm> adresinden alındı

Bakanlar Kurulu Kararı, 2013/4222 sayılı Kararı. (2013, 1 11). Ankara: Resmi Gazete.

Resmi Gazete. (1993, 09 1). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21685.pdf> adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. (2022). *Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması İlçe Raporu*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Kara Hudut Kapıları Listesi. (2024). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/gumruk-idareleri/hudut-kapilari/kara-hudut-kapilari> adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Kara Kapıları Giriş-Çıkış Verileri. (2023). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/bakanlik-istatistikleri/gumruk-istatistikleri/kara-kapilari-giris-cikis-verileri> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranı*. Ankara: TÜİK.